

Nesnel Göstergeler Kullanılarak Kentlerin Yaşam Kalitesi Açısından Değerlendirilmesi

Nilay EVCİL TÜRKSEVER *

Gülay BAŞARIR KIROĞLU**

ÖZET

Şehir planlama bilimi açısından bakıldığında yaşam kalitesi, daha yaşanabilir ve sürdürülebilir mekanlar planlanması, mevcut kaynakların daha hakça dağıtılması, göç araştırmalarına ve firma yer seçimine yeni bir boyut katması gibi başlıklarda planlamaya katkı sağlamaktadır. İçinde bulunduğumuz bu yeni bin yılda kalitenin kişisel bir beğeni ölçütü olmaktan çıkarak toplumsal içerik kazanması da yaşam kalitesi araştırmalarının önemi ve gelişimini arttırmıştır. Artık pek çok ülkede periyodik yapılan araştırmalar arasında yer alan yaşam kalitesi kavramı, ülkemizde henüz yeni bir kavramdır. Uzun vadeli yararlar sağlamak için bu konuda hızla ve geniş çapta araştırmalar yapmaya gerek vardır.

Bu çalışmada, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yerleşmelerin kademelenmesi araştırması ile belirlenen bölgelerden İstanbul, Ankara ve İzmir bölgeleri örnek alınmış ve bu bölgelere dahil olan kentsel alanlarda nesnel göstergelere dayanarak kentlerin yaşam kalitesi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Literatürde yer alan kentsel yaşamla ilgili belirli bir grup nesnel göstergeye faktör analizi yöntemi uygulanarak veri seti küçültülmüş ve faktörlerin oluşturduğu skorlara göre yaşam kalitesi açısından kentlerin elde ettiği değerlerin en yüksekte en düşüğe doğru sıralanması sağlanmıştır. Bu sıralamada İstanbul ilk sırada yer alırken, Isparta'nın sıralamada en sonda yer aldığı görülmüştür.

Özellikle nüfus bakımından kalabalık olan kentlerin, bireylere daha seçenekli ve renkli bir yaşam sunması, buna karşılık nüfusça kalabalık olmayan kentlerde hizmetlerin daha sınırlı kalmasının sıralamada etkili olduğu gözlenmiştir. Araştırmada, faktör analizi uygulaması sonucunda beş faktör grubu belirlenmiş ve bu faktörlerin toplam varyansın % 83'ünü açıkladığı görülmüştür. Buna göre, birinci faktör grubunu oluşturan sosyal-kültürel ve sağlık faktörlerinin, kentsel yaşam kalitesine en çok etki eden değişkenlerden oluştuğu belirlenmiştir. Diğer kentsel hizmetlerin içinde sağlık ve sosyal-kültürel olanakların başta gelmesi gündelik yaşamda bu hizmetlere verilen önemi ve eksikliğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam kalitesi, nesnel göstergeler, faktör analizi

* Dr, Beykent Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

** Prof.. Dr, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü

1. GİRİŞ

20. yüzyılın son çeyreğinde gelişmiş ülkelerin pek çoğunda, belirli periyotlarla ölçülen ve böylece gelişimi tespit edilen yaşam kalitesi, temelde bireylere daha yaşanabilir çevreler planlamayı, daha düzenli ve kaliteli kamu hizmetleri verebilmeyi, doğayı koruyarak bireyin hizmetine sunmayı amaçlamaktadır. Yaşam kalitesi araştırmaları farklı ülkelerde, farklı yönetim birimlerince yapılmaktadır. Özellikle yerel yönetimler tarafından yıllık raporlar halinde yayınlanan kentsel yaşam kalitesi, artan bir trend gösteriyorsa yönetimin başarısını simgelerken; azalma trendine girmişse halkın yönetimden memnun olmadığını açık göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Sosyal bilimlerde de araştırma konularından biri olan yaşam kalitesi, kalitenin toplumsal bir içerik kazandığı bu yeni bin yılda güncelliğini korumaktadır. Özellikle periyodik ve sürekli araştırmaların yapılmasını gerektiren kentsel yaşam kalitesi konusunda zaman içinde hem yöntem, hem de araçlar değişmiş ve gelişmiştir. Uygulama alanı da genişleyen kalite, böylece sadece firmaların üretim süreci ve verimliliğini arttırmada kullanılan bir araç olmaktan da çıkmıştır. Çok genel tanımıyla kalite, sözü edilen obje veya hizmetin bireyin gereksinimine yeterli olma yeteneğidir.

Dünya çapında yaşam kalitesini ölçmek ve değerlendirmek için kullanılan en yaygın araçlardan biri göstergelerdir. Planlamada, bu göstergeler genel olarak, nesnel ve öznel olmak üzere iki kategoride incelenebilir (Schneider, 1975, Andrews ve Withey, 1976, Noll, 1996, Brinkerhoff ve diğerleri, 1997). Bu çalışmada DPT'nin Türkiye'de yerleşme merkezlerinin kademelenmesi çalışmaları sonucu belirlenmiş olan planlama bölgelerinden İstanbul, Ankara ve İzmir bölgelerinde yaşam kalitesinin nesnel göstergeler kullanılarak değerlendirilmesi yapılmaktadır. İkinci bölümde kavramlar tanımlanmakta ve planlama literatürüne genel bir bakış yer almaktadır. Üçüncü bölümde, uygulamada kullanılan yöntem ve bulgular yer almaktadır. Son bölümde ise, elde edilen sonuçlar değerlendirilmekte ve uygulama alanındaki kentlerin kentsel yaşam kalitesi açısından sıralaması yapılmaktadır.

2. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ ve NESNEL GÖSTERGELER

Yaşam kalitesi konusunda literatürde standart bir tanım bulunmamakla birlikte, yine de en kabul gören tanım olarak bireyin yaşam kalitesi, o bireyin yaşamındaki nesnel olaylardan ve bu olaylarla ilgili kendi algılamasından oluşmaktadır. Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi, yaşam kalitesini ölçmek için hem nesnel, hem de öznel göstergelerden yararlanılmaktadır. Hatta son yıllarda yaşam kalitesi konulu araştırmaların artmasıyla kullanılan göstergelerin de çeşitlendiği ve genel olarak yaşam kalitesi göstergeleri adı altında toplandığı görülmektedir (Evcil Türksever, 2001).

Literatürde özellikle yaşam kalitesinin, toplumun nesnel koşullarının bir fonksiyonu olarak değerlendirildiği araştırmalarda, nesnel göstergelerden yararlanılmaktadır. Nesnel göstergeler sayım sonuçları ve genellikle devlete ait kurumların yayımladığı diğer raporlardan oluşur. Bu grup göstergeler, insanların içinde bulunduğu, çalıştığı, boş zamanlarını geçirdiği çevrelere ilişkin ölçümler, istatistik veriler ve sayımlar gibi nesnel içerikli bilgilerdir (Evcil Türksever, 2001). Nesnel şartların iyi bir

yaşamı tanımladığı ve bu şartlardaki değişimin normatif olarak değerlendirmesinin yapılabileceği konusunda bir uzlaşım bulunmaktadır (Schneider, 1975). Bu sayede, bölgeler ve özellikle ülkeler arası nesnel göstergelerin kullanıldığı yaşam kalitesi karşılaştırmaları yapılabilmektedir (Liu, 1977, Pacione, 1986).

Son yıllarda, özellikle bireyin algılamasının da araştırmalara katılması konusunda uzmanların görüş birliğine varmasına rağmen, öznel göstergelerin belirlenmesinin zorluğu ve araştırma bütçelerinin sınırlılığı nedeniyle büyük alan örneklemelerinde nesnel göstergelere dayalı araştırmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmada da, İstanbul, Ankara ve İzmir bölgelerine giren toplam 25 kente ait 1995 nüfus sayımına göre 29 milyon kişilik nüfusun yaşam kalitesi değerlendirilmektedir. Bu amaçla Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) 1995 yılına ait istatistiklerden yararlanılmıştır. Ülkemizde istatistiklerin periyodik ve sürekli olmayışı araştırmayı sınırlayan unsurlardan biri olmuştur.

Tablo 1'de literatürden seçilen bazı araştırmalarda kullanılan nesnel göstergeler ana başlıklar halinde sıralanmıştır. Görüldüğü gibi araştırmanın ölçeğine ve verilerin çeşitliliğine göre kullanılan gösterge sayısı değişmektedir. Ancak genel olarak, kentsel yaşamın sağlık, sosyal, ekonomik, çevresel, kültürel ve eğitimsel olmak üzere temel boyutları değerlendirilmektedir.

Tablo 1. Literatürden Seçilen Örneklerde Kullanılan Nesnel Göstergeler

ROGERSON 1997/İngiltere	SUFFIAN 1993/Dünya Metropolleri	SZALAI & ANDREWS 1980/15 OECD Ülkesi	MORRIS ve Diğ. 1988/İngiltere
Suç oranı	Beslenmeye harcanan bedel	Kişi başına GSMH	Suç oranı
Yerel sağlık imkanları	Oda başına düşen nüfus	Çeşitli yaş grupları için beklenen yaşam süresi	Sağlık imkanları
Adi suç oranı	Konuta ait özellikler	Doktor başına düşen nüfus	Hayat pahalılığı
Hayat pahalılığı	İletişim ile ilgili özellikler	Bebek ölüm oranları	Alışveriş olanakları
Eğitim imkanları	Eğitim imkanları	Ölümcül iş kazaları	Kirlilik
Kirlilik düzeyleri	Kamu sağlığı imkanları	Adam öldürme oranı	İrk uyumu
İş bulma durumu	Suç düzeyi	Ölümcül trafik kazaları	Eğitim olanakları
Konut bedelleri	Trafik ile ilgili veriler	Toplam harcamalar içinde yiyecek ve tekel tüketimi	İş bulma durumu
Alışveriş imkanları	Temiz hava ölçütleri	Özel araç sahipliği	Ücret kademeleri
İşsizlik düzeyi	Kamu güvenliği	Oda başına düşen nüfus	Çevrenin manzara durumu
İşe gidiş-geliş süresi		Konuta ait özellikler	Ev sahipliği düzeyi
Manzara durumu		İletişim ile ilgili özellikler	İklim şartları
İklim özellikleri		Eğitim imkanları	Sosyal konutların durumu
Sportif faaliyet imkanları		İşsizlik düzeyi	İşe gidiş süresi
Boş vakitleri değerlendirme imkanları		Ekonomik olarak aktif nüfus ile ilgili özellikler	Boş vakitleri değerlendirme olanakları
Ücret kademeleri			Sportif faaliyet imkanları
Ev sahipliği düzeyi			Sosyal konuta geçiş durumu
Ortalama kira bedelleri			Kiralık ev oranı
İrk harmonisi			

3. UYGULAMA: FAKTÖR ANALİZİ ve SONUÇLARI

Bu çalışmada, DPT'nin Türkiye'de Yerleşme Merkezlerini Kademeliendirme Araştırmasında tanımladığı 16 bölge içinden İstanbul, Ankara, İzmir bölgeleri örneklem alanı olarak seçilmiştir. Bu kapsamda incelenen kentlerin bölgelere göre dağılımı şöyledir:

İstanbul Bölgesi: İstanbul, Bolu, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Zonguldak, Kastamonu

Ankara Bölgesi: Ankara, Çankırı, Çorum, Kırşehir

İzmir Bölgesi: İzmir, Afyon, Antalya, Aydın, Burdur, Denizli, Isparta, Manisa, Muğla, Uşak, Balıkesir

Bu bölgelerin seçiminde ülkenin üç büyük metropolünün yer alması etkili olmuştur. Bu üç büyük metropol ile diğer kentler arasında yaşam kalitesi açısından benzerliklerin ya da farklılıkların neler olduğunun belirlenmesi seçimde rol oynamıştır. Ayrıca seçilen alanın, Türkiye genelinde bundan sonra yapılacak yaşam kalitesi araştırmalarına bir pilot çalışma bölgesi oluşturabileceği düşünülmektedir.

Uygulamada, maksimum sıcaklık, ortalama sıcaklık, ortalama yağış, atmosferdeki kükürt miktarı, konutların elektrik tüketim yüzdeleri, uzman hekim başına düşen nüfus, toplam hastane yatak sayısı, mahkeme kararınca suçu sabit görülen kişi sayısı, suçu sabit görülenlerden vukuatı adam öldürme olan kişi sayısı, asfalt yol miktarı, özel araç sahipliliği, müze sayısı, sinema sayısı, dolar bazında kişi başına düşen GSMH, ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve lisede öğretmen başına düşen öğrenci sayısı olmak üzere toplam 16 değişken yer almıştır. Bu değişkenler, 1995 yılına ait DİE'nin İllere Göre Ekonomik ve Sosyal Göstergeler istatistiğinden derlenmiştir. Başka bir ifadeyle, veriler DİE'nin yayınlarından amaca uygun olanların seçimiyle elde edilmiştir. Genel olarak kentsel yaşamın; sosyal, ekonomik, çevresel vb. boyutlarını tanımlamaya yönelik olarak seçilen değişkenlerin aynı zamanda el verdiğince uluslararası literatür ile paralellik sağlaması amaçlanmıştır. Buna göre toplam 16 değişken, bu çalışmanın veri setini oluşturmuştur. Değişkenler, il merkezini başka bir ifadeyle, kentsel nüfusu içermektedir.

Elde edilen bu veri setine faktör analizi yöntemi (SPSS 10 paket programı kullanılarak) uygulanarak, veri setinin kentsel yaşam kalitesi açısından daha kolay açıklanabilmesi amaçlanmıştır. Bilindiği gibi faktör analizi, bir çok değişkenin birkaç başlık altında toplanması tekniğidir (Akgül, 1997). Yine bu çalışmada, veri setine faktör analizi yapısı içinde Temel Bileşenler yaklaşımı ve yapılan çeşitli döndürmeler arasından kavramsal anlamlılığı en iyi olan Varimax yöntemi kullanılmıştır.

Uygulama sonunda, Barlett küresellik testine ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ölçütüne bakılarak, faktör modelinin kullanılmasının uygun olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Barlett Küresellik Testi ve KMO Ölçütü

Barlett Küresellik Testi	392,263
Anlamlılık (Significance)-P	0,000
KMO Ölçütü	0,571

Kümülatif toplamda varyansın % 83,343'ünü açıklayan modelde, toplam 5 faktör tespit edilmiştir. Döndürme sonucunda elde edilen faktör bileşenleri tablosu Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. Döndürülmüş Faktör Bileşenleri Tablosu

	Bileşenler				
	1	2	3	4	5
Maksimum sıcaklık	0,323	-0,181	0,765	-7,637E-02	0,168
Ortalama sıcaklık	0,124	7,632E-02	0,794	0,400	0,168
Ortalama yağış	-1,658E-02	0,215	0,302	-8,293E-02	0,857
Atmosferdeki SO ₂ miktarı	9,137E-02	0,290	-1,978E-02	-5,552E-02	-0,772
Elektrik tüketimi yüzdesi	0,150	-0,124	9,345E-03	-0,808	2,778E-02
Hekim başına nüfus	-0,757	0,327	-1,467E-02	-0,347	-4,256E-02
Hastane yatak sayısı	0,922	0,326	-1,333E-02	-3,656E-02	-8,601E-02
Suç oranı	0,895	0,178	0,330	-3,719E-02	-5,808E-02
Adam öldürme oranı	0,829	0,308	0,350	1,984E-02	-0,117
Yol oranı	0,512	-0,533	0,317	-7,845E-02	0,121
Araç sahipliliği	0,830	-0,120	0,140	0,161	0,306
Müze sayısı	0,764	6,699E-02	0,314	-0,175	-0,351
Sinema sayısı	0,929	0,313	3,141E-02	1,360E-02	-9,878E-02
Kişi başına GSMH (\$)	0,321	0,140	0,206	0,835	1,786E-02
İlköğretimde öğretmen başına öğrenci	0,396	0,828	0,121	0,115	-0,161
Lisede öğretmen başına öğrenci	0,169	0,835	-7,950E-02	0,165	5,275E-02
Varyans açıklama oranı (%)	35,926	14,543	11,387	10,958	10,529

Bu matristen izlendiği gibi, büyük ağırlıkları olan değişkenlerin gruplanmasıyla oluşan 5 faktör mevcuttur. Bu faktörler şöyle isimlendirilebilir:

Faktör 1: Sosyal-kültürel ve sağlık faktörleri

Faktör 2: Eğitim ve ulaşım faktörleri

Faktör 3: İklim faktörleri

Faktör 4: Ekonomik faktörler

Faktör 5: Çevresel faktörler

Görüldüğü gibi, sosyal-kültürel ve sağlık faktörleri ana başlığında toplanan değişkenler toplam varyansın % 35,9'unu açıklamaktadır. Bu faktör grubunda hekim başına düşen nüfus, hastanelerdeki yatak sayısı ve toplumdaki suç ve adam öldürme oranları, müze ve sinema sayıları ve araç sahipliliği değişkenleri yer almıştır. Genel olarak, bu faktör grubunun uygulama alanında kentsel yaşam kalitesi ile en ilgili değişkenleri içerdiği söylenebilir. Başka bir ifadeyle, gelişmiş sağlık hizmetleri, çeşitlenen

ve sayıca artan kültürel faaliyetler ve bunlara erişim (alım) gücü ile toplumsal huzurun göstergesi düşük suç oranları kentsel yaşam kalitesinde öne çıkan değerler olmuşlardır.

İkinci önemli faktör olarak belirlenen eğitim ve ulaşım faktörleri toplam varyansın % 14,5'ini açıklamaktadır. İlköğretimde ve lisede öğretmen başına düşen öğrenci ile asfalt yol oranları değişkenlerinin yer aldığı bu faktör grubu da kentsel yaşamın iki temel unsurunu içermektedir. Başka bir ifadeyle, kentsel yaşam kalitesine etki eden ikinci önemli faktör o kentteki eğitimin kalitesi ve kentin çevre bağlantılarıdır.

Uygulamada belirlenen üçüncü faktör iklim faktörleri olmuştur ve toplam varyansın % 11,3'ünü açıklama gücü vardır. Yıllık maksimum sıcaklık ile yıllık ortalama sıcaklık değişkenlerinin yer aldığı bu faktör grubu kentsel yaşam kalitesine etki eden iklimsel özelliklere dikkat çekmektedir. Daha ılıman ve yumuşak iklim şartlarının, kentsel yaşam kalitesine olumlu katkı sağladığı bilinmektedir. Başka ülkelerde yapılan araştırma sonuçlarıyla da benzeşen bu durum, iklim şartlarının yaşamı kolaylaştırması ya da zorlaştırması olarak yorumlanmaktadır.

Dördüncü ve beşinci faktör gruplarının toplam varyansı açıklama güçleri hemen hemen birbirine eşit (sırasıyla % 10,9 ve %10,5) ve diğer üç faktöre göre kentsel yaşam kalitesini açıklamada daha az etkili oldukları görülmektedir. Ekonomik faktörler başlığında, konutlarda elektrik kullanım yüzdesi ile kişi başına düşen gayri safi milli hasıla (dolar olarak) değişkenleri yer alırken, çevresel faktörler başlığında ise yıllık ortalama yağış ile atmosferdeki kükürt miktarı değişkenlerine yer verilmiştir. Ekonomik anlamda ülkenin doğu ve güneydoğu kesimine göre daha iyi olanaklara sahip olan uygulama alanında, özellikle üç büyük metropolün de yer alması, işsizlik ve ekonomik şartların zorluğu gibi unsurların önemini azaltmış ve bu sonucun elde edilmesinde etkili olmuştur. Çevre faktörlerinin de etkisinin az olması, bu konuda henüz ülkemizde yeterli veri bulunmayışıyla ilgili görülmektedir. Ancak yine de çevresel faktörlerin de yaşam kalitesine etkisinin belirlenmesi bu konuya gelecekte daha ağırlık verilmesi açısından dikkat çekicidir.

Bilindiği gibi gerektiren faktör analizi gerekse temel bileşenler analizi gözlemleri sıralamakta kullanılabilir. Bu çalışmada da elde edilen temel bileşenler skorları toplamına göre uygulama yapılan kentlerin kentsel yaşam kalitesi açısından sıralanması mümkün olmuştur. Bu sıralama ve elde edilen temel bileşenler skorları Tablo 4'te görülmektedir.

Sıralamaya bakıldığında İzmir, İstanbul, Antalya ve Ankara büyük şehirlerinin kentsel yaşam kalitesi açısından üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Yine üst sıralarda yer alan diğer kentlerin İstanbul ve İzmir'in etki alanına giren yerleşmelerden olması, DPT'nin Yerleşmelerin Kademelenmesi Araştırmasında tanımladığı bu bölgelerde kentsel yaşam kalitesi açısından daha homojen bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Ankara bölgesinde ise, aynı homojen yapı gözlenmemiştir. Ankara'nın Cumhuriyetin başkenti olması sayesinde elde ettiği sosyo-kültürel ve ekonomik gelişimi, komşu kentlerden çok daha hızlı olmuştur. Böylece kentsel hizmetler farklılaşmış ve çeşitlenmiştir. Bu da, gündelik yaşama canlılık katarak, Ankara'nın bireylerin kentsel yaşamdan beklentilerine çevre kentlerden daha tatminkar cevap vermesini sağlamıştır.

Diğer tarafta, özellikle listenin son sıralarında yer alan Çorum, Çankırı ve Isparta'nın kentsel yaşam kalitesi açısından, incelenen kentler arasında en düşük standartlara sahip olduğu görülmektedir. Hem ekonomik, hem sosyo-kültürel açıdan, az gelişmiş nitelikli kentler günlük yaşamda da bireylere sınırlı imkanlar sunmaktadır. Daha iyi eğitim, daha iyi sağlık olanakları, daha iyi iş imkanları vb. sağlamak için; kısaca daha kaliteli bir yaşam elde etmek için (Dissart ve Deller, 2000, Morris ve diğ., 1988, Rogerson, 1997) bireyler göç etmeyi tercih edebilmektedirler. Yurt dışında yaşam kalitesinin ailenin göç kararı almasındaki etkilerini araştıran pek çok çalışma da bu sonucu desteklemektedir.

Tablo 4. Temel Bileşenler Skorlarına Göre Sıralama Tablosu

	Toplam
İstanbul	4,66719
Zonguldak	3,2604
Kocaeli	2,89672
Antalya	2,79459
İzmir	1,99596
Muğla	1,68965
Manisa	1,10748
Ankara	1,10307
Tekirdağ	1,08556
Sakarya	0,81572
Kırklareli	0,5253
Aydın	0,28016
Çanakkale	0,20694
Denizli	-0,16869
Edirne	-0,4391
Bolu	-0,50764
Balıkesir	-0,56414
Kırşehir	-1,62487
Uşak	-1,694
Afyon	-2,08132
Burdur	-2,44227
Kastamonu	-2,68541
Çorum	-2,86367
Çankırı	-3,05407
Isparta	-4,30353

Temel bileşenler skorlarına göre belirlenen sıralamada, nüfus büyüklüğü açısından daha yoğun kentlerin daha önde geldiği görülmektedir. Bu durumda nüfusça kalabalık olan kentlerin yaşam kalitesinin daha yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Aslında nüfus büyüklüğü sadece kentsel faaliyetlerin çeşitlenmesine ve buna bağlı olarak kentsel yaşam kalitesinin göreceli yükselmesine neden olmaktadır. Oysa bireyin bu artan faaliyetleri algılayarak faydaya dönüştürmesi, nesnel göstergelere dayalı bu araştırmada göz ardı edilmiştir. Nüfus büyüklüğünün bireyin algıladığı kalabalıklık, gürültü vb. şekillerde kentsel yaşam kalitesine sağlayacağı katkı araştırmaya öznel verilerin de katılmasıyla

mümkün olacaktır.

4. SONUÇ

Bireyi ve toplumsal gelişmeyi etkileyen sosyal, sağlık, ekonomik, kültürel ve çevresel koşulların nesnel göstergeler ile değerlendirilmesiyle elde edilen kentsel yaşam kalitesi araştırmaları, özellikle ABD, İngiltere ve Kanada gibi dünyanın pek çok ülkesinde periyodik yapılmaktadır. Her yıl yayınlanan sonuçlar yaşam kalitesi açısından doğal bir rekabeti de ortaya çıkararak, özellikle yerel yöneticilerin halka daha iyi hizmet sunmasına katkıda bulunmaktadır.

Bu çalışmada, ülkemizin İstanbul, Ankara ve İzmir bölgelerinde nesnel göstergelere dayalı olarak, kentlerin yaşam kalitesi değerlendirmesi yapılmıştır. Ülkemizde henüz yeni kavramlar arasında yer alan kentsel yaşam kalitesi araştırmaları periyodik ve sürekli yapıldığı sürece, özellikle yerel yöneticilere ve plancılara daha yaşanabilir mekanlar oluşturulmasında ipuçları verecektir. Yaşam kalitesinin yükselmekte olduğu kentler yerel yönetimlerin seçim dönemlerinde önemli referansları olacaktır.

Uygulama alanı kapsamında kentsel yaşam kalitesi açısından sosyal-kültürel ve sağlık faktörleri en önemli faktör olarak belirlenmiştir. Kentlerin sıralanmasında kentsel yaşam kalitesi yüksek yerleşmeler İstanbul, Zonguldak, Kocaeli, Antalya; düşük yerleşmeler ise Çorum, Çankırı ve Isparta olmuştur. Çeşitli kentsel hizmetlerin içinde sosyal-kültürel ve sağlık olanaklarının başta gelmesi, bu konulara öncelik verilmesi gerekliliğini hatırlatmaktadır. Özellikle sıralama listesinin sonlarında yer alan kentlerde bu hizmetlerin yeterince karşılanmadığı görülmektedir. Söz gelimi sinema ve müze sayısı çok az, tiyatro sayısı yetersiz, hekim ve hastane olanakları sınırlıdır.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, uygulama alanı kapsamında kentsel yaşam kalitesini arttırmak için birinci olarak sosyal-kültürel ve sağlık hizmetleri artırılmalı; mevcutların nitelikleri iyileştirilmelidir. Bu kapsamda yeni sinema, tiyatro, müze ve sosyal kulüplerin açılması toplumun sosyal ve kültürel faaliyetlerinin artırılması faydalı olacaktır. Aynı şekilde tam teşekküllü hastanelerin ve sağlık personelinin artırılması, bireylerin sevk yoluyla büyük şehirlere gönderilmesinin azaltılması ve hatta özel sağlık sigortalarının özendirilmesi ile sunulan hizmet kalitesinin yükseltilmesi gerekmektedir.

İkinci olarak kentlerdeki eğitim olanakları daha hakça ve çağdaş şartlara kavuşturulmalıdır. Aynı derecede önemli bir başka unsur da ulaşım ile ilgili görülmektedir. Başka bir ifadeyle, karayollarının artırılması, iyileştirilmesi ve kentler arası hızlı ve konforlu ulaşımın sağlanması gerekmektedir.

Kısaca hem yöneticilerin, hem de şehir plancılarının, bu çalışmada yaşam kalitesine etkisi belirlenen söz konusu hizmetlere öncelik vermesi, mevcut şartları iyileştirmesi kentlerimizin yaşanabilirliğini arttıracaktır.

Son olarak bu çalışma, kentsel yaşama etki eden bir takım istatistik verilerin oluşturduğu bir çalışmadır. Bu kentlerde yaşayan bireylerin, kentsel hizmetleri nasıl

algıladıklarının ve hoşnutluk derecelerinin belirlenmesinin de bütünsel bir yaşam kalitesi kavramının oluşmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu sayede 1999 yılında yaşanan büyük deprem felaketinin etkileri de sonuçlara yansıtacaktır.

KAYNAKLAR

- AKGÜL, A., 1997. *Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri-SPSS Uygulamaları*, Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası, Ankara.
- ANDREWS, F. M. and Withey, S. B., 1976. *Social Indicators of Well-Being Americans' Perceptions of Life Quality*, Plenum Press, New York and London.
- BRINKERHOFF, M. B., FREDEL, K. A. and FRİDERES, J. S., 1997. *Basic minimum needs, quality of life and selected correlates: Explorations in villages in Northern India*, Social Indicators Research, 42, 248-281.
- DİSSART, J. C. and DELLER, S. C., 2000. *Quality of life in the planning literature*, Journal of Planning Literature, 15/1, 135-161.
- EVÇİL TÜRKSEVER, N., 2001. *Türkiye'de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- LİU, B. C., 1977. *Economic & non-economic quality of life indicators in large metropolitan areas*, American Journal of Economics & Sociology, 36, 225-240.
- MORRİS, A., FİNDLAY, A. and ROGERSON, R., 1988. *In search of an explanation of quality of life in British cities: Some Scottish dimensions*, Scottish Geographical Magazine, 3, 130-137.
- NOLL, H. H., 1996. *Social indicators & social reporting: The international experience*, Measuring Well-Being & Social Indicators Symposium, Canada, October 4-5.
- PACİONE, M., 1986. *Quality of life in Glasgow: An applied geographical analysis*, Environment and Planning A, 8, 1499-1520.
- ROGERSON, R. J., 1997. *Quality of Life In Britain*, Department of Geography, University of Strathclyde, Glasgow.
- SCHNEİDER, M., 1975. *The quality of life in large American cities: Objective and subjective social indicators*, Social Indicators Research, 1, 495-509.
- SUFİAN, A. J. M., 1993. *A multivariate analysis of the determinants of urban quality of life in the world's largest metropolitan areas*, Urban Studies, 8, 1319-1329.
- SZALAI, A. and ANDREWS, F. M., 1980. *The Quality of Life-Comparative Studies*, Sage Publication, USA.

Evaluation of the Quality of Life of Cities by Using Objective Indicators

ABSTRACT

From the urban planning point of view, quality of life contributes to planning process as creating more livable and sustainable spaces, distributing sources equitably, indicating new objectives to people's migration and firms' location in-between cities. In this millennium, due to the new understanding of quality, which is not a degree of personal choice and appreciation, the importance and the development of quality of life researches increased and it has gained a communal meaning. Today, in many countries quality of life researches' are being made periodically but it is still a new concept in our country. In order to reach benefits for long term from the quality of life researches, effective and wide researches should be done quickly.

In this paper, it is aimed to evaluate quality of life by using objective indicators in cities of İstanbul, Ankara and İzmir regions defined by SPO in the study of hierarchy of settlements in Turkey.

The factor analysis is performed to reduce variable sets which is formed of a number of objective indicators selected from the planning literature and cities are listed according to factor score rank of the analysis. İstanbul takes the first place in this list, whereas Isparta is the last.

It can be said that crowded cities serve a variety of services and a colorful life for their citizens which make it valuable in the ranking of cities. As a result of factor analysis, 5 factors were obtained which explained 83 % of total variance. Therefore, the first group consisted of social-cultural and health factors, are found to be more related with quality of life. According to this result, these variables are the most important factors and they are in lack of people's daily lives in study area.

Key Words: *Quality of life, objective indicators, factor analysis.*